

MICHELANGELO

Era un burghez florentin, din acea Florență cu palate sumbre, cu turnuri țîșnind ca lăncile, cu dealuri mlădioase și uscate, dăltuite fin sub cerul vioriu, pline de fusele negre ale micilor chiparoși și de voalurile argintate ale măslinilor tremurători ca valurile, din acea Florență de o eleganță atît de vie, unde figura palidă și ironică a lui Lorenzo de' Medici sau a lui Machiavelli, cu o gură mare, șireată, întîlneau *Primavera* și venerale clorotice cu păr de aur stins ale lui Botticelli, din acea Florență înfrigurată, orgolioasă, nervoasă, pradă tuturor fanatismelor, scuturată de toate isteriile religioase sau sociale, unde fiecare era liber și unde fiecare era tiran, unde era așa de bine să trăiești și unde viața era un iad, din acel oraș cu cetățeni inteligenți, intoleranți, entuziaști, dușmănoși, cu limba ascuțită, bănuitori, spionîndu-se, invidiindu-se, sfîșiindu-se unii pe alții, din acel oraș în care nu se afla loc pentru spiritul liber al unui Leonardo, unde Botticelli ajungea pînă la misticismul halucinat al unui puritan din Scoția, unde Savonarola, cu profilul său de țap, cu ochii aprinși, își punea călugării să danseze în jurul rugului pe care ardeau operele de artă și unde, trei ani mai tîrziu, rugul se înălța ca să ardă profetul.

A aparținut acestui oraș și acestor vremuri, cu toate prejudecățile lor, cu patimile și cu toată nebunia lor.

Firește, nu-și iubea compatrioții. Geniul său făcut să respire liber, cu pieptul larg, le disprețuia arta de cenacluri, spiritul manierat, realismul plat, sentimentalismul

și subtilitatea morbidă. Se purta aspru cu ei, dar îi iubea. Pentru patrie nu avea de loc indiferența surîzătoare a lui Leonardo. Departe de Florența era ros de nostalgie¹. Toată viața s-a istovit în eforturi zadarnice ca să poată trăi între zidurile ei. A rămas, în orele tragice ale războiului, alături de Florența și a dorit „să revină în ea măcar mort, dacă viu nu putuse”². Florentin de viță veche, el avea mîndria sîngelui și a neamului său³. Era

¹ „Din cînd în cînd sînt cuprins de o mare melancolie, cum se întîmplă celor aflați departe de căminul lor” (Scrisoare din 19 august 1497, Roma).

² La sine se gîndea punînd pe unul din florentinii surghiuniți ce trăiau la Roma, prietenul său Cecchino dei Bracci, să spună:

„Mi-i dragă moartea azi, v-o spun pe față
Eu Bracci! Doar prin ea-mi putu pătrunde
Portretul – căci sînt mort – în țara unde
Nu m-am întors cît am mai fost în viață...”

(Michelangelo, *Rime*, LXXIII, 24, ediția Carl Frey)

³ Neamul Buonarroți Simoni, originar din Settignano, se află menționat în cronicile florentine începînd din secolul al XII-lea. Michelangelo nu ignora acest fapt: își cunoștea genealogia: „Noi sîntem burghezi de cel mai nobil neam”. (Scrisoare către nepotul său Lionairdo, decembrie 1546.) Cînd acestui nepot i-a venit în gînd să se înobileze. Michelangelo s-a indignat: „Asta înseamnă să nu ai respect față de tine însuși; oricine știe că noi sîntem vechi burghezi florentini și nobili ca oricare altă familie nobilă” (februarie 1549). A încercat să-și înalțe neamul, să facă pe-ai săi să-și ia vechiul nume, Simoni, să întemeieze la Florența o familie aristocrată, dar s-a izbit totdeauna de mediocritatea fraților lui. Îi era rușine de faptul că unul din ei, Gismondo, împingea la coarnele plugului ducînd viață de țaran. În 1520, contele Alessandro de Canossa i-a scris că găsise în

mai mîndru de aceasta decît de însuși geniul lui. Nu îngăduia să fie privit ca artist: „Eu nu sînt sculptorul Michelagnio... Eu sînt Michelagnio Bounarroti...”⁴

Era aristocrat în spirit și avea toate prejudecățile castei. Mergea pînă într-acolo încît spunea că „arta ar trebui să fie îndeletnicirea nobililor, nu a plebeilor”⁵.

Despre familie avea o concepție religioasă, antică, aproape barbară. îi jertfea totul și voia ca și alții să facă la fel.

După cum spunea el însuși, „s-ar fi vîndut sclav pentru ea”⁶. Nu dragostea domnea în această atitudine. Își disprețuia frații, care o meritau din plin. Își disprețuia nepotul – moștenitorul său. Respecta însă în el și în ei pe reprezentatii neamului. Cuvîntul acesta revine tot timpul în scrisorile sale.

arhivele familiei dovada că sînt înrudiți. Informația era falsă, dar Michelangelo crezu într-însa; vru să cumpere castelul familiei Canossa, pretins leagăn al neamului său. Condivi, cel care i-a scris biografia, întemeindu-se pe indicațiile pe care le-a dat Michelangelo, a înscris printre strămoși pe Beatrice, sora lui Henric al II-lea și pe marea contesă Matilda. În 1515, cu prilejul venirii papii Leon al X-lea ia Florența, Buonarroto, fratele lui Michelangelo, a fost numit *comes palatinus*, iar familia Buomarroti primi dreptul de a introduce în blazonul ei *palia* neamului Medici cu trei crini și inițialele papii.

⁴ Scrisoare către Lionardo, 2 mai 1548.

⁵ Condivi

⁶ Scrisoare din 19 august 1497 către tatăl său. Nu s-a „emancipat” de tată decît la 13 martie 1508, la treizeci și trei de ani. (Act oficial, înregistrat la 28 martie anul următor.)

„...Neamul nostru... *la nostra gente...*
sprijinirea neamului nostru... neamul nostru
să nu se stingă...”

A avut toate superstițiile, toate fanatismele
acestui neam aspru și puternic, Din lutul lui
i-a fost zidită făptura. Dar din acest lut a fișnit
focul atotpurificator: geniul.

Cine nu crede în geniu, cine nu știe ce
este geniul, să-și îndrepte privirile spre
Michelangelo. Niciînd alt om nu i-a căzut
pradă în așa măsură. Geniul acesta nu părea să
aibă aceeași esență cu dînsul; era un cuceritor
năpustit asupra lui care-l ținea subjugat.
Voința proprie nu avea vreo importanță și
aproape am putea spune că nici spiritul și
nici sufletul. O exaltare frenetică, o viață
formidabilă se aflau într-un trup și într-un
suflet prea slab pentru a le sluji de sălaș.

Trăia într-o frenezie continuă. Suferința
trezită de excesul puterii de care era plin îl
obliga să acționeze, să acționeze fără încetare,
fără o oră de odihnă.

„Muncesc pînă la istovire, așa cum n-a
mai muncit nimeni, niciodată – scria el – și nu
mă gîndesc la nimic altceva decît la a munci
zi și noapte.” Această maladivă nevoie de
activitate nu numai că-l făcea să acumuleze
sarcini și să accepte comenzi pe care nu
le putea duce la bun sfîrșit, ci degenera în
manie. Voia să sculpteze munți. Dacă avea de
ridicat vreun monument, pierdea ani întregi
în cariere pentru a-și alege blocurile, pentru a
construi drumuri în vederea transportului lor.
Voia să fie tot: inginer, salahor, pietrar; voia
să facă totul el însuși, să înalțe palate, biserici,
el singur. Viață de ocaș. Nu-și îngăduia nici

timpul necesar mesei și somnului. În scrisorile lui revine mereu acest refren dureros:

„Abia dacă am timp să mănânc... Îmi lipsește timpul necesar mesei... De doisprezece ani îmi ruinez trupul cu oboseala, îmi lipsește strictul necesar... N-am un sfaț, sînt dezbrăcat, mii de suferințe mă chinuie... trăiesc în mizerie și în chinuri... Lupt cu mizeria”⁷.

Această mizerie era închipuită. Michelangelo era bogat; a ajuns bogat, chiar foarte bogat⁸. Dar la ce bun? Trăia ca un om sărac, nedeslipit de lucru, ca un cal de povara lui. Nimeni nu putea să înțeleagă de ce se chinuia astfel. Nimeni nu putea să înțeleagă că nu de el depindea să nu se mai chinuiască în felul acesta, nimeni nu înțelegea că zbugiumul era pentru el o necesitate. Însuși tatăl său, căruia îi semăna foarte bine, îi reproșa:

Fratele tău mi-a spus că trăiești în mare economie ha chiar în sărăcie. Economia e bună, dar sărăcia e rea: e un viciu urît lui Dumnezeu și oamenilor: va dăuna sufletului și trupului tău. Cîtă vreme ești tînăr, mai merge, însă cînd nu vei mai

⁷ Scrisori, 1507, 1509, 1512, 1513, 1525, 1547.

⁸ După ce a murit s-au găsit în locuința lui din Roma 7 000-8 000 ducați de aur, cam 4 000 sau 5 000 de franci de astăzi. Mai mult, Vasari spune că dăduse deja în două rînduri nepotului său 7 000 scuzi, iar servitorului Urbino, 2 000. Avea mari sume plasate la Florența. *Denunzia de' beni* din 1534 arată că posedea în acel moment șase case și șapte moșii la Florența, Settignano, Rovezzano, Stradello, San Stefano di Pozzolatico etc. Avea patima pămînturilor. Cumpăra mereu: în 1505, 1506, 1512, 1515, 1517, 1518, 1519, 1520 etc. Moștenise această apucătură țărănească. De altfel dacă aduna, nu aduna pentru el: cheltuia pentru alții și trăia în strîmtorare.

fi tânăr, beteșugurile și bolile – stîrnite de traiul păcătos și mizerabil – vor ieși la lumină. Ocolește sărăcia, trăiește-ți cumpătat viața, ia seama să nu-ți lipsească nimic din ce este de trebuință omului, fugi de munca peste măsură⁹...

Toate sfaturile în această privință au fost însă zadarnice. Niciodată nu a consimțit să se îngrijească mai omenește. Se hrănea cu puțină pîine și un strop de vin. Abia dacă dormea cîteva ore. Cînd se afla la Bologna, ocupat cu statuia de bronz a lui Iuliu al II-lea, nu avea decît un singur pat pentru el și cele trei ajutoare¹⁰. Se culca încălțat și îmbrăcat. Odată i s-au umflat picioarele și a trebuit să i se taie cizmele: cu ele ieși și pielea de pe picioare. Datorită acestei lipse totale de igienă a fost – așa după cum tatăl său îi prezisese – veșnic bolnav. În scrisorile sale pot fi descoperite urmele a patrusprezece sau cincisprezece boli grave¹¹.

⁹ Urmează cîteva sfaturi privitoare la igienă, care dezvăluie barbaria acelor vremuri: „Înainte de toate îngrijește-ți capul, îmbracă-te astfel încît să-ți fie potrivit de cald și nu te spăla niciodată: curăță-te, dar nu te spăla niciodată”. (Scrisori, 13 decembrie 1500)

¹⁰ Scrisori, 1506.

¹¹ În septembrie 1517, în timp ce lucra la fațada bisericilor San Lorenzo și Hristos de la Minerva, este „bolnav de moarte”. În septembrie 1518, în carierele de la Seravezza, cade bolnav de surmenaj și neurastenii. În 1520, anul cînd a murit Rafael, din nou e bolnav. Spre sfîrșitul anului 1521, un prieten, Lionardo Sellaio, îl felicită „pentru că s-a vindecat de o suferință de care puțini oameni seapă”. În 1531, după căderea Florenței, nu mai doarme, nu mai mănîncă, se plînge de migrenă și de dureri de inimă, stare ce se prelungește pînă la sfîrșitul

Avea friguri care l-au dus, nu o dată, pînă aproape de moarte. Suferea de ochi, de dinți, de cap, de inimă¹². Îl chinuiau nevralgiile, mai ales în timpul somnului; somnul îi era o tortură. Îmbătrîni devreme. La patruzeci și doi de ani avea sentimentul decrepitudinii sale¹³. La patruzeci și opt de ani scrie că dacă lucrează o zi trebuie să se odihnească patru¹⁴. Refuza cu încăpăținare să se lase îngrijit de vreun medic.

Mai mult decît trupul, spiritul a suferit urmările acestei vieți de muncă înverșunată. Era minat de pesimism. Moștenise răul acesta. De tînr se trudea să-și liniștească tatăl care pare-se că avea din cînd în cînd accese de delir de persecuție¹⁵. Michelangelo însuși

anului. Prietenia îl cred pierdut. În 1539, cade de pe schelele Capelei Sixtine și-și rupe un picior. În iunie 1544, are o febră foarte mare: este îngrijit în casa familiei Strozzi, la Florența, de prietenul său Luigi del Riccio. În decembrie 1545 și ianuarie 1546, are o recădere primejdioasă în aceeași stare febrilă care-l va lăsa foarte slăbit; este din nou îngrijit la aceeași familie Strozzi, de către Luigi del Riccio. În martie 1549, suferă cumplit din cauza litiazei. În iulie 1555, este chinuit de gută. În iulie 1559, suferă din nou din cauza litiazei și a durerilor de tot felul. E peste măsură de vlăguit. În august 1561, are un atac: „cade pierzîndu-și cunoștința, cuprins de mișcări convulsive”.

¹² „Febbre, fianchi dolor, morbi occhi e denti.”
Rime, LXXXII.

¹³ Iulie 1517. Scrisoarea trimisă din Carrara lui Domenico Buoninsegni.

¹⁴ Iulie 1523. Scrisoare către Bartolomeu Angiolini.

¹⁵ În scrisorile către tatăl său citim mereu: „*Nu te zbuciuma*”... (1509, primăvara): „*Faptul că trăiești într-o atît de mare neliniște mă face să sufăr; te implor, nu jte mai gîndi la aceasta*” (27 ianuarie 1509); „*Nu te*

era mai lovit de această suferință decît cel îngrijit de el. Munca fără odihnă, oboseala zdrobitoare pe care n-avea niciodată timp s-o alunge, îl lăsau fără de nici o apărare în voia tuturor aberațiilor spiritului său veșnic frămîntat de bănuieli. Își bănuia dușmanii. Își bănuia prietenii¹⁶. Își bănuia părinții, frații, fiul adoptiv. Pe toți îi bănuia că-i așteaptă cu nerăbdare moartea. Totul îl neliniștea¹⁷; pînă și ai săi îl luau peste picior pentru veșnica lui neliniște¹⁸. Trăia, cum el însuși o spune, „într-o stare de melancolie sau mai curînd de nebunie“¹⁹. Ajunge, datorită atîtor chinuri, să prindă un fel de gust al suferinței în care descoperea o bucurie amară:

speria, nu te întrista cîtuși de puțin” (15 septembrie 1509.)

Bătrînul Buonarroto pare să fi avut, ca și fiul său, crize de spaimă neîntemeiată. În 1521 – cum se va vedea mai departe – a fugit dintr-o dată din propria-i casă, strigînd că fiul îl izgonise.

¹⁶ „În plăcerea unei desăvîrșite prietenii se ascunde adesea o onoare și o viață rănită...” (*Sonetul LXXIV*, închinat prietenului său Luigi del Riccio, care l-a salvat în 1546 dintr-o boală grea).

¹⁷ „Trăiesc într-o neîncredere continuă... Să nu aveți încredere în nimeni, dormiți cu ochii deschiși...”

¹⁸ Scrisori din septembrie și octombrie 1515 către tratele său Buonarroto:

„...Nu-ți bate joc de ceea ce ți-am scris... Nu trebuie să-ți bați joc de nimeni; în aceste vremuri nu strică să trăiești în teamă și în neliniște pentru trupul și sufletul tău... Totdeauna e bine să te neliniștești...”

¹⁹ Ades în scrisorile sale își zice sieși „melancolic și nebun”, „bătrîn și nebun”, „nebun și rău”. În altă parte, se apără de nebunia ce i se reproșează, invocând faptul că „nebunia sa nu a făcut niciodată vreun rău altcuiva decît lui însuși”.

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE.....	5
MICHELANGELO.....	9

PRIMA PARTE: LUPTA

I. Puterea.....	31
II. Puterea care se frînge.....	59
III. Disperarea.....	81

PARTEA A DOUA: ABDICAREA

I. Iubire.....	103
II. Credință.....	139
III. Singurătate.....	165

EPILOG

Moartea.....	181
POSTFAȚĂ.....	189

ANEXE

Rime de Michelangelo Bounarroti.....	193
Bibliografie.....	205